

Finansira
Evropska unija

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

PRIRUČNIK ZA RODNO ODGOVORNO NOVINARSTVO

Podgorica, 2022.

Finansira
Evropska unija

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

PRIRUČNIK ZA RODNO ODGOVORNO NOVINARSTVO

Podgorica, 2022.

Finansira
Evropska unija

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

Autorka: Dušanka Pejović

Publikacija je proizvedena uz finansijsku pomoć Evropske unije (EU), kroz projekat "Komuniciranje rodne ravnopravnosti", koji sprovode Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori i Direkcija za rodnu ravnopravnost pri Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava. Mišljenja, zaključci i stavovi izneseni u publikaciji su stavovi autorke i ne predstavljaju nužno stavove partnera u Projektu. Kratki izvodi iz ove publikacije mogu se nepromijenjeni reprodukovati bez odobrenja autorke, pod uslovom da se navede izvor.

1. UVOD	7
1.1 Koji je cilj i kome je Priručnik namijenjen?	8
1.2 Zašto je važno rodno odgovorno novinarstvo?	8
2. Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena	10
2.1 Pregled rodne ravnopravnosti u zemlji	10
2.2 Mitovi i činjenice o rodnoj ravnopravnosti u medijima	12
3. Smjernice za rodno odgovorno novinarstvo	13
3.1 Rodno senzitivni jezik	13
3.2 Osigurati ravnopravnu zastupljenost muškaraca i žena	16
3.3 Različiti novinarski sadržaj koji uključuju rodni aspekt	18
3.4 Novinarski sadržaji koji su fokusirani na teme rodne ravnopravnosti	19
3.5 Rodno osjetljivo i etičko izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju	21
4. Najčešće greške u izvještavanju	25
4.1 Reprodukcijski stereotipi	25
4.2 Objektivizacija i stereotipno prikazivanje u AV sadržajima	28
4.3 Snishodljiv/pokroviteljski odnos prema ženama	31
4.4 Višestruka diskriminacija	34

1. UVOD

Mediji imaju ogroman značaj i odgovornost dok izvještavaju o svijetu oko nas – utiču na oblikovanje javnog mnjenja, ideja, stavova, ponašanja, posrednici su u društvenim promjenama i imaju veliki uticaj na razvoj demokratije u društvu.

Rodna ravnopravnost ukazuje na stepen demokratičnosti društva i odnosi se na osnaživanje žena, jednaku vidljivost, šanse i mogućnosti za ostvarenje potencijala oba pola, kao i njihovu ravnopravnu zastupljenost i učešće u svim područjima javnog života uključujući i medije. **Rodnu ravnopravnost treba integrisati u sve politike društva i omogućiti ženama i muškarcima jednake mogućnosti i pristup svim resursima**, te uživanje dobrobiti od korišćenja tih resursa. Za ostvarenje tog cilja potrebno je mijenjati postojeći patrijarhalni ambijent u kojem i dalje postoje diskriminacija žena, nejednakosti, rodni stereotipi i predrasude.

Mediji su odgovorni za prenošenje i održavanje rodni stereotipa jer građani/ke konzumiraju medijske sadržaje i tako usvajaju iskrivljene poruke da su muškarci superiorni, sposobniji od žena, a da su žene inferiorne i ne mogu biti uspješne i odlučne liderke.

Mediji utiču na oblikovanje rodni identiteta, a publika je pod uticajem rodni stereotipa koje im mediji predstavljaju i tako učvršćuju njihove stavove o tome kakve se rodne uloge i ponašanja očekuju od njih. Slika koju građani/ke vide u medijima je da su žene uglavnom okrenute porodici i djeci ili su zaokupljene svojim izgledom. Nema ih na ključnim pozicijama dok istovremeno mnogo manje od muškaraca govore o pitanjima iz politike, ekonomije ili bezbjednosti.

Prema međunarodnoj i domaćoj legislativi, mediji imaju odgovornost da promovišu ljudska prava i rodnu ravnopravnost. Zato je važno da izvještavaju na rodno osjetljiv i odgovoran način kako bi osvijetlili rodne nejednakosti, dekonstruisali stereotipe i omogućili uravnoteženo i pošteno prikazivanje oba pola koje će odražavati raznoliki sastav društva i različita iskustva, potrebe i perspektive.

1.1 KOJI JE CILJ I KOME JE PRIRUČNIK NAMIJENJEN?

Cilj Priručnika za rodno odgovorno novinarstvo je da obezbijedi medijima i medijskim profesionalcima/kama alate i pristupe da povećaju rodnu ravnotežu i ostvare pošteno prikazivanje oba pola u medijskim sadržajima.

Priručnik je namijenjen svima koji rade u medijima, a prije svega novinarima/novinarkama, urednicima/urednicama, blogerima/blogerkama, kao i onima koji kreiraju i stvaraju medijske sadržaje.

Smjernice bi mogle biti korisne i za studente i studentkinje novinarstva kao i za službenike/ice koji su u institucijama zaduženi za odnose s javnošću, budući da se mnoge teme obrađuju iz aspekta sprovođenja politika i aktivnosti državnih organa.

Rodno odgovorno izvještavanje proističe iz rodne osviještenosti i senzibilisanosti medijskih profesionalaca/ki. Da bi to postiglo, uređivački kriterijumi trebalo bi da uzimaju u obzir rodnu perspektivu kao osnov za promišljanje o odabiru priča, načinu pristupa temi, izboru sagovornika/ca i njenom pozicioniranju.

Priručnik za rodno odgovorno novinarstvo može pomoći u sagledavanju društvenog konteksta kroz preispitivanje rodni uloga i stereotipa, u izboru tema i izvora, te izvještavanju o određenim pitanjima uz integrisanje rodne perspektive prilikom stvaranja medijskog sadržaja.

1.2 ZAŠTO JE VAŽNO RODNO ODGOVORNO NOVINARSTVO?

Stvarnost koju nam mediji predstavljaju, način na koji izvještavaju, kao i sadržaji koje konzumiramo utiču ne samo na našu svijest, oblikovanje stavova i vrijednosni sistem, već i na brojne procese u društvu kao i na sveukupni razvoj naše zemlje. Mediji predstavljaju nosioce promjena koji treba da daju doprinos u izgradnji jednakosti u društvu, kao i političke svijesti i sposobnosti za demokratsko građanstvo.

Način na koji će mediji interpretirati stvarnost zavisice od uređivačkih kriterijuma, ličnih iskustava novinara i novinarki, kao i njihove političke, ideološke, religijske i kulturološke orijentacije. Njihovi patrijarhalni stavovi, stereotipi i predrasude reflektovaće se u medijskim sadržajima i tako podržavati nejednak položaj žena. Na taj način davaće vjetar u leđa seksističkom ponašanju i održavanju ambijenta diskriminacije i nasilja nad ženama.

Prema definiciji Savjeta Evrope, seksizam je svaki oblik izražavanja (čin, riječ, gest, slika) koji se temelji na ideji da su neke osobe, najčešće žene, inferiorne zbog svog pola. Seksizam i seksističko ponašanje jačaju rodne stereotipe a javljaju se u cjelokupnom opsegu ljudske aktivnosti, uključujući i medije koji predstavljaju prostor za reprodukovanje stereotipa i mizoginije koja se definiše kao mržnja ili odbojnost prema ženama ili djevojčicama. **Medijski seksizam** predstavlja izveštavanje i prikazivanje žena i muškaraca u stereotipnim ulogama unutar porodice i zajednice, reprodukovanje i održavanje rodni stereotipa u odnosu na žrtve rodno zasnovanog nasilja kao i neuravnoteženu zastupljenost i nedostatak smislenog učešća žena u različitim profesionalnim i informativnim ulogama (stručnjakinje, komentatorke), naročito kada su u pitanju žene iz manjinskih grupa. (*Preporuka CM/Rec (2019)1*). **Način na koji su žene danas prikazane u medijima ogledalo je dominantnih društvenih vrijednosti i odraz opstanka nejednakosti i diskriminacije žena, što odgovara tradicionalnoj kulturi u našoj zemlji koja razumije i opravdava nasilje nad ženama.**

Medijski seksizam označava netačno izvještavanje o pitanjima koja češće pogađaju žene kao što su nasilje nad ženama, održavanje rodni stereotipa, uskraćivanje ženskih glasova u različitim profesionalnim i informativnim ulogama (stručnjakinje, komentatorke, analitičarke), širenje seksualizovanih slika. Sve to nanosi štetu ženama, umanjuje i ograničava njihovu borbu i napore da se isprave rodne nejednakosti u svim oblastima života.

Jednaka zastupljenost žena i muškaraca u medijskim sadržajima primarno je pitanje novinarske etike i profesionalizma. **Pošteno prikazivanje roda u medijima trebalo bi da bude profesionalna i etička težnja, kao i poštovanje tačnosti, pravičnosti i poštenja.** Novinari/ke, reporteri/ke, urednice/ci biraju sa kim će razgovarati, kako će prikazati sagovornike/ce i koji će ton i ugao naracije upotrijebiti.

Rodno osviješćeno etičko novinarstvo trebalo bi da bude opredjeljenje i jedini put za dekonstrukciju patrijarhata, otvaranje medijskog prostora ženama i izgradnju društva jednakosti u čemu mediji treba da imaju proaktivnu ulogu kao nosioci progresivnih društvenih promjena.

2. RODNA RAVNOPRAVNOST I OSNAŽIVANJE ŽENA

2.1 PREGLED RODNE RAVNOPRAVNOSTI U ZEMLJI

Od 2006. godine kada je Crna Gora obnovila nezavisnost, napravljeni su važni koraci u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti. Ovo se u najvećoj mjeri odnosi na zakonodavni okvir, pa su tako preduslovi za postizanje rodne ravnopravnosti sadržani u **Ustavu Crne Gore (2007)**, **Zakonu o zabrani diskriminacije (2010)**, **Zakonu o rodnoj ravnopravnosti (2007)**. Ratifikacijom ključnih međunarodnih dokumenata Crna Gora se obavezala da će poštovati i promovisati najviše standarde iz oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti i inkorporirati ih u svoj pravni sistem. Među najvažnijim su Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (**CEDAW**), **Pekinška deklaracija i Platforma za akciju**, Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (**Istanbulska konvencija**). Važan okvir je i **Agenda Ujedinjenih nacija za održivi razvoj 2030** u kojoj se peti cilj održivog razvoja (SDG5) odnosi na postizanje rodne ravnopravnosti, a na kojoj je utemeljena **Strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030**. Ljudska prava i rodna ravnopravnost su, takođe, u srži procesa integracije u Evropsku uniju.

Institucionalni mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori su **Odbor za rodnu ravnopravnost** u Skupštini Crne Gore, **Odjeljenje za rodnu ravnopravnost** u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, kontakt osobe za rodnu ravnopravnost i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda (**Ombudsman**).

Žene u Crnoj Gori čine više od polovine stanovništva (50.6%), ali još uvijek predstavljaju manjinu u društvenom, ekonomskom, političkom i javnom životu.

Indeks rodne ravnopravnosti za Crnu Goru prvi put je izračunat 2019. godine i iznosi 55, dok je 28 država članica EU, koji je iznosio 67,4. Indeks je pokazao da su **žene u Crnoj Gori najmanje jednake kada je riječ o moći, za kojim slijede vrijeme, znanje, novac i rad**.

Žene su obrazovaniji dio Crne Gore i na godišnjem nivou čine oko 60% diplomiranih na specijalističkim studijama i 65% na magistarskim. To se, međutim, ne odražava na njihovu veću zastupljenost i bolji položaj na tržištu rada. U prilog tome ide podatak da **od ukupnog broja nezaposlenih, oko 60% su žene**. Prilikom izrade anketa o aktivaciji radne snage, kao najčešći razlog za to što aktivno ne traže zaposlenje žene ističu neplaćeni rad i njegu u domaćinstvu. To potvrđuju i podaci iz gore navedenog Indeksa prema kojima 42,7% žena provodi vrijeme starajući se o djeci, starijim osobama, rođacima itd. u poređenju sa 23,8% muškaraca. Takođe, **68% žena svakog dana provodi barem jedan sat obavljajući kućne poslove, dok isto važi za samo 10,3% muškaraca**.

Prema podacima Poreske uprave u Crnoj Gori je 24% preduzeća u vlasništvu žena. Jedna od najvećih barijera za žensko preduzetništvo i ekonomsko osnaživanje žena leži u zaostalim praksama običajnog prava koje se odnose na nasljeđivanje. Procjena je da je, zbog prakse odricanja žena od nasljedstva u korist muških srodnika, manje od 10% imovine u Crnoj Gori u vlasništvu žena.

Neravnopravnost je dodatno razotkrivena tokom pandemije COVID-19, posebno kada je u pitanju neplaćeni rad i izloženost rodno zasnovanom nasilju. Nalazi istraživanja UNDP-a **Uticaj virusa COVID-19 na socio-ekonomski položaj žena u Crnoj Gori** pokazali su da se za tri mjeseca pandemije žene radile 92% više od muškaraca u oblasti neplaćene njege i kućnih poslova. Ako se ovaj podatak projektuje na nivo od 12 mjeseci, može se zaključiti da su žene ostvarile vrijednost novčanog ekvivalenta neplaćene njege i kućnog rada u iznosu od 10% BDP-a, a muškarci 5 % BDP-a za 2019.

U 2011. godini, kao rezultat napora učinjenih u prethodnim decenijama, uglavnom političkih aktivistkinja i aktivistkinja civilnog društva, predstavnicu međunarodnih organizacija, akademske zajednice, prvi put je u Izborni zakon uvedena obavezna kvota po kojoj na izbornoj listi mora biti najmanje 30% kandidatkinja. Zakon je 2014. godine unaprijeđen normom koja se odnosi na obavezni raspored kandidata/kinja i normom

po kojoj u slučaju prestanka mandata, žena mijenja ženu. Gotovo deceniju nakon primjene pomenutih normi, zastupljenost žena u zakonodavnoj vlasti nije dostigla minimalni procenat od 30%.

Za dodatno razumijevanje konteksta vrijedi napomenuti da oko 60% građana vjeruje da je za dobrobit djece poželjnije da muškarac radi, a da se žena posveti porodici, dok svaki drugi građanin vjeruje da poslovno uspješne žene moraju neminovno da zanemare svoju porodicu. Podaci o stavovima mladih po kojima njih 60% kaže da žene i muškarci ne treba da dijele kućne poslove, dok skoro polovina vjeruje da žena ne treba da zarađuje više od muškarca ukazuju u kojoj mjeri stereotipi i patrijarhalni stavovi opstaju u društvu i nanovo se reprodukuju.

Cjelokupni društveni kontekst se neminovno održava i na medije, njihovo izvještavanje i slikanje stvarnosti koju živimo.

2.2 MITOVI I ČINJENICE O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI U MEDIJIMA

Mit 1: Žene su već dovoljno predstavljene u medijima

Činjenica: **Svijet koji mediji prikazuju i dalje ostaje uglavnom "muški". Žene su samo 21% onih koji govore, o kojima se čita ili su u novinama, na televiziji i na portalima.** To je 4 % manje u odnosu na **svjetski prosjek** prisustva žena u medijima, a koji prema podacima iz GMMP-a (Gender Media Monitoring Project) **iznosi 25 %.**

Mit 2: Žene su same krive što ih nema

Činjenica: **Manje od trećine** žena su **sagovornice medija kao ekspertkinje.** U ekspertizi za oblasti politike i ekonomije i dalje vladaju muškarci, jer je procenat ekspertkinja pozvanih od strane medija u političkim temama 24,1%, dok se bilježi samo 11,1% stručnjakinja za ekonomska pitanja. **U medijima govori samo 26% žena u odnosu na 74% muškaraca.**

Mit 3: Vremenom će se situacija promijeniti

Činjenica: Za **6 godina vidljivost žena** u crnogorskim medijima **povećala se** za samo **polu procenta.** Biće potrebno **još najmanje 67 godina** da se zatvori rodni jaz u medijima.

Mit 4: Mediji već rade dovoljno

Činjenica: **Priče o rodnoj ravnopravnosti čine samo 1,7 % ukupnog medijskog sadržaja.** Nema medijskih priča o suočavanju s rodnim stereotipima. Najviše žena ima u tzv. "mekim vijestima" kad govore o zdravlju, obrazovanju, zabavi. Pandemija je ponovo apostrofirala svođenje žena u „arene“ u kojima dominiraju od ranije kao što su zdravstvena zaštita, obrazovanje i briga o djeci. Žene **najmanje govore o politici, ekonomiji i sportu.** O politici 16,6%, ekonomiji **15,6%** i sportu **17%.** Ovo ukazuje i na učvršćivanje rodnih stereotipa da su žene njegovateljice a muškarci lideri.

Mit 5: U našoj zemlji ima drugih, važnijih stvari

Činjenica: U medijima je **nedovoljno razvijena svijest o važnosti** podsticanja **rodne ravnopravnosti.** Rodna perspektiva se može integrisati u svaka temu koja se obrađuje u medijima. Međutim, trenutno se u medijima ne prikazuju različita iskustva i potrebe, i žene ostaju relativno nevidljive.

Nasilje, nažalost, dominira među rodnim temama u medijima, a udio žena koje su u vijestima o rodno zasnovanom nasilju prikazane kao žrtve iznosi 94,8%. Preovladava **senzacionalističko i neetičko izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju.**

Smjernice za rodno odgovorno novinarstvo obuhvataju primjenu rodno senzitivnog jezika, osiguravanje uravnoteženog i poštenog prikazivanja žena i muškaraca, primjenu rodnog aspekta u različitim sadržajima, fokusiranost na teme o rodnoj ravnopravnosti sa posebnim akcentom na etičnost u izvještavanju o rodno zasnovanom nasilju. Smjernice takodje sadrže i savjete o tome kako izbjeći najčešće greške koje se ogledaju u reprodukciji stereotipa, seksualizaciji i objektivizaciji žena, snishodljivosti prema ženama i višestrukoj diskriminaciji.

3. SMJERNICE ZA RODNO ODGOVORNO NOVINARSTVO

3.1 RODNO SENZITIVNI JEZIK

Rodno senzitivni jezik moćno je sredstvo u borbi za rodnu ravnopravnost, a samim tim i za društvo demokratije, pravičnosti i jednakosti. **Jezik je odraz stavova, ponašanja i normi unutar društva**, a izbor riječi često odražava nesvjesne pretpostavke o vrijednostima, rodnim ulogama i sposobnostima žena i muškaraca. **Način na koji upotrebljavamo jezik otkriva način na koji vidimo svijet i da li bismo da učinimo vidljivom žensku polovinu čovječanstva.** Često ga čak nesvjesno koristimo da bismo minimizirali ili ignorisali ulogu, značaj i doprinos žena. Zato je važno da našu komunikaciju oslobodimo stereotipa i učinimo je inkluzivnijom kako bismo i kroz jezik pokazali da su žene jednako vrijedna ljudska bića kao muškarci. **Rodno senzitivni jezik postavlja temelje demokratije i jednakosti**, a njegova afirmacija u javnoj upotrebi podstaci će promjene na nivou cijelog društva i predstavljaće uzor najširoj javnosti za jednako vrjednovanje oba pola. **Njegova upotreba u Crnoj Gori obaveza je propisana Zakonom o rodnoj ravnopravnosti i Zakonom o medijima.**

Zašto je važno koristiti rodno osjetljiv jezik?

Da bismo se uhvatili u koštac sa rodnom neravnopravnošću, moramo sagledati način na koji komuniciramo. Korišćenje rodno osjetljivog jezika može:

- *Olakšati uočavanje važnih razlika između potreba žena i muškaraca;*
- *Osporiti nesvjesne pretpostavke koje ljudi imaju o rodnim ulogama u društvu;*
- *Postaviti temelje za veću rodnu ravnopravnost u cijelom društvu;*
- *Podići svijest o tome kako jezik utiče na naše ponašanje;*
- *Omogućiti ljudima da se lakše izražavaju i ponašaju na načine koji se nekada nijesu smatrali „tipičnim“ za njihov pol.*

Kako koristiti inkluzivni, rodno osjetljivi jezik?

Potrebno je:

- prepoznati i osporiti stereotipe
- učiniti vidljivim oba pola, prije svega žene
- eliminisati trivijalizaciju i podređivanje žena – ukloniti jezik koji najčešće slika žene kao inferiorne, beznačajne ili ih omalovažava

Važno je favorizovati najinkluzivniji oblik jezika: rodno osjetljiv jezik. **U određenim kontekstima**, takođe može biti prihvatljivo koristiti rodno neutralni jezik kako bi se izbjegao rodno diskriminatorni jezik. No, rodno neutralni jezik često uzima mušku perspektivu kao svoju osnovu, pa se njime mogu sakriti važne razlike u ulogama, potrebama, situacijama u kojima se nalaze žene i muškarci. Zbog toga on ne pomaže transformaciji i uočavanju nejednakih odnosa među polovima. I zato kad god je to moguće, potrebno je učiniti vidljivim oba pola, naročito žene, koristeći se rodno osjetljivim jezikom.

Korišćenje rodno senzitivnog jezika gramatički je ispravno jer se subjekat i predikat moraju slagati u rodu i broju! Gramatički nastavci koje najčešće koristimo za imenice ženskog roda su sljedeći: - **ica** (kao u riječi predsjednica), **(k)inja** (kao u riječi sociološkinja), **-ka** (kao u riječi apotekarka).

Primjer:

Nepravilno je reći/napisati: “Ministar odbrane nije željela da odgovori na novinarska pitanja.” (subjekat “ministar odbrane” ne slaže se u rodu sa glagolom “nije željela” jer je imenica muškog a glagol ženskog roda.)

Pravilno je reći/napisati: “Ministarka odbrane nije željela da odgovori na novinarska pitanja.”

- **Rodno osjetljiv jezik** tretira žene i muškarci kao osobe jednake vrijednosti, dostojanstva, integriteta i poštovanja. Suprotstavlja se diskriminaciji, nejednakosti i omalovažavanju žena.
- **Rodno neutralni jezik** koristimo kad ljude posmatramo uopšteno, bez upućivanja na to da li je riječ o ženama ili muškarcima.
- **Rodno diskriminatorni jezik** ne tretira polove kao jednake po vrijednosti, dostojanstvu, integritetu i poštovanju. Uključuje riječi, izraze i/ili druge jezičke karakteristike koje neguju stereotipe, ponižavaju i/ili ignorišu žene, što često može biti nesvjesno, bez seksističke namjere. Oblici rodno diskriminatornog jezika su **seksistički jezik** - postoji kad se s namjerom koriste riječi i fraze koje su pogrdne za žene i **rodno pristrasan jezik** - implicitno ili eksplicitno daje prednost jednom rodu u odnosu na drugi.

Smjernice:

1. Dosljedno upotrebljavajte formu ženskog roda za zanimanja, titule, funkcije i opredjeljenja žena

Upotreba imenica ženskog roda za označavanje zanimanja, zvanja, titula i opredjeljenja žena (**diplomatkinja, taksistkinja, pukovnica, pilotkinja, rektorka, predsjednica**) je gramatički pravilna, čini ih vidljivim i ukazuje na doprinos i značaj žena.

Ukoliko nema prostora za navođenje punog naziva zanimanja, odnosno titule, onda je nakon skraćenice važno navesti puno ime i prezime kako bi se znalo da je riječ o ženi (npr: prof. dr Ivana Jovanović).

2. Eliminirate rodne stereotipe koji muške osobine i ponašanja više vrednuju od ženskih

Vjerovanja da sve žene vole da kupuju, da su dječaci bolji u matematici od djevojčica ili da su žene lošiji vozači od muškaraca predstavljaju stereotipe koji vrijeđaju prije svega žene i zasnovane su na očekivanjima o tome kakvi ljudi treba da budu i kako treba da se ponašaju. Takvi stereotipi će se, nekad i nesvjesno, naći u našem jeziku čak i kod onih koji ih ne podržavaju.

Primjer jednog od najčešćih stereotipa: "Ona je sjajna preduzetnica, majka dvoje djece i za sve ima vremena." Predstavljanje rezultata, dostignuća, uspjeha i uopšte poslovnih aktivnosti žena ne treba povezivati sa majčinstvom i njihovim kućnim obavezama koje se podrazumijevaju kao njena stereotipno primarna uloga, ograničavajući je i vezujući za patrijarhalni model domaćice i njegovateljice. Kod muškarca ta pitanja se nikad ne postavljaju, već mu se bez ograničenja i posebnih obaveza u porodici, širom otvaraju vrata javne sfere.

Često se kod predstavljanja žena i njihovih dostignuća pominje njihov bračni status, godine, način oblačenja ili izgled što predstavlja primjere seksizma. Najbolji način preveniranja seksističkih stereotipnih iskaza o ženama je stavljanje muškaraca u istu situaciju. Ako je takva rečenica problematična u predstavljanju muškaraca, ako zvuči čudno, neuobičajeno, smiješno ili neprihvatljivo za većinu ljudi, onda je to znak da je vjerovatno riječ o stereotipu, i treba je ukloniti.

3. Ne koristite muški rod kao generički neutralnu formu za oba pola i jezičke forme koje isključuju žene

„Svaki čovjek/građanin treba da se pridržava njegovog unutrašnjeg moralnog koda” ili *„Studenti će imati još jedan ispitni rok”*. To je rodno pristrasan jezik jer daje prednost muškom rodu. Upotreba muškog roda kao „neutralnog”, tj. kao roda koji se odnosi na osobe oba pola, diskriminiše žene i čini ih nevidljivim u javnom životu.

Ispravno je reći/napisati: *“Svaka osoba treba da se pridržava svog unutrašnjeg moralnog koda”, “Studenti i studentkinje (studenti/kinje) imaju još jedan ispitni rok.”*

4. Izbjegavajte oslovljavanje ženske osobe prema bračnom statusu

„Jeste li vi gospođa ili gospođica?” Svaku ženu, bez obzira na to koji je njen bračni status, treba oslovljavati univerzalnim terminom “gospođa”. Pojam “gospođica” koji označava neudatu ženu, treba eliminisati iz svih vrsta komunikacija, jer je pitanje bračnog statusa privatna stvar svake osobe.

Žene ne treba nazivati nježnijim, ljepšim polom ili damama. Tako se kod publike stvara ili podržava uvjerenje da je žena kao “slabija, nježnija i osjećajnija po svojoj prirodi” nedovoljno sposobna i čvrsta da preuzme odgovornost, donosi odluke i sprovede ih u djelo.

5. Ne koristite seksistički, diskriminatorni, mizogini jezik

„Alapača, usjedjelica, raspuštenica, kuka kao neka žena, bolje joj je da kuva ručak nego da se bavi ovim poslom, plače kao djevojčica, muški je odradio/la posao...”

Izbjegavajte termine i izraze koji obiluju stereotipima, vrijeđaju, omalovažavaju ili žene čine beznačajnim i inferiornim kao što je npr. diskriminacija žena prema ljepoti i godinama, umanjivanje ili negiranje ženskih profesionalnih dostignuća, stereotipi o nižoj inteligenciji ili sposobnostima žena.

Važno je da uvijek sebi postavimo pitanje – da li ono što govorimo i pišemo spada u neku od kategorija rodno diskriminatornog jezika i komunikacije? Ako je odgovor potvrđan, odustanite od takve formulacije i smislite drugačiji način da se izrazite.

3.2 OSIGURATI RAVNOPRAVNU ZASTUPLJENOST MUŠKARACA I ŽENA

Mediji treba da teže uravnoteženoj zastupljenosti i poštenom prikazivanju oba pola. Medijski sadržaji imaju moć da oblikuju našu percepciju svijeta i utiču na društvene norme. Zbog toga je važno osigurati **uravnoteženo prisustvo i pošteno prikazivanje oba pola** što ukazuje da je data jednaka vrijednost i ženama i muškarcima, osigurava da se oba pola osjećaju uključenim i pomaže im da se povežu sa objavljenim sadržajem.

Rodna ravnopravnost **ne znači samo jednaku zastupljenost žena i muškaraca u pričama**, već je potrebno **eliminirati rodno zasnovanu diskriminaciju i rodne stereotipe** u svim oblastima što osigurava pošteno i fer prikazivanje oba pola.

Smjernice:

1. Obezbjedite uravnoteženo prisustvo žena i muškaraca u pričama

Vodite računa o rodnom balansu prilikom izbora sagovornika i sagovornica na različite teme kako biste ženama i muškarcima dali jednaku vidljivost, važnost i vrijednost. Često se ne može postići da uvijek bude zastupljen jednak broj žena i muškaraca, ali je važno da njihovo ukupno prisustvo bude uravnoteženo, odnosno da se ne stekne utisak da je prisustvo žena sporadično ili da predstavlja izuzetak.

Prema posljednjem istraživanju UNDP-ija "Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori", žene su bile samo 21% osoba koje su se pojavljivale u medijskim sadržajima, dok je samo 26% žena govorilo. Ženskih glasova najmanje je bilo u oblastima politike i ekonomije u kojima je koncentrisana najveća moć i uticaj, dok su najprisutnije u tzv. ženskim temama kao što su zdravlje, obrazovanje, briga o djeci i zabava. **Manje od trećine žena** govorile su kao ekspertkinje (31,2 %). U ekspertizi za oblasti **politike i ekonomije i dalje prevladavaju muškarci jer je procenat ekspertkinja 24 % u političkim temama, dok se bilježi samo 11 % stručnjakinja za ekonomska pitanja.**

2. Povećajte broj ženskih glasova a posebno broj ekspertkinja/ komentatorki/analitičarki u cilju dostizanja rodno balansa

Nađite sagovornice posebno u oblasti politike i ekonomije, iako se na prvi pogled čini da ih nema dovoljno i da ih je teško naći, budući da je uobičajeno da o tim temama govore uglavnom muškarci.

Izbjegavajte situacije **da su pretežno muškarci izvori vaših priča kad je riječ o politici i biznisu a žene kad se govori o obrazovanju ili porodici.**

Proširite svoju mrežu kontakata kako biste uključili što više žena. Možda će neke od njih na početku imati problema da izađu u javnu sferu, ali im pomozite, jer je vrijedno truda da dobijete diverzifikovni pristup i nova, zanimljiva gledišta.

Ukoliko pratite događaje na kojima je bilo više govornika/ca (skupštinska zasjedanja, konferencije, tribine), **potrudite se da prenesete i citate/izjave žena slijedeći princip rodno pariteta koliko god je to moguće.** Potrudite se da uključite i mišljenja žena na pozicijama odlučivanja, a posebno osigurajte ekspertske glasove žena kako biste dobili različita mišljenja i perspektive. U emisijama elektronskih medija, pokušajte da postignete rodni balans prilikom pozivanja učesnika i učesnica.

Kad pravite priču sa aspekta rodne ravnopravnosti, **potrudite se da razgovarate sa predstavnicama civilnog sektora, ali kao sagovornike/ce imajte i predstavnike/ce državnih organa i institucija. Preispitujte njihov rad**, kako su postupali u konkretnim situacijama, da li se i kako u praksi sprovodi zakonodavstvo iz te oblasti, istražite uticaj i moć tradicionalnih normi i stereotipa u odnosu na primjenu regulative kao i na položaj žena i muškaraca u konkretnom slučaju.

Formirajte u redakcijama baze stručnjakinja u svim oblastima, koje novinari i novinarke mogu koristiti u izradi tekstova, priloga, emisija, a posebno u oblasti politike, ekonomije, bezbjednosti. Na taj način smanjiće se naponi i uštedjeti vrijeme prilikom obezbjeđivanja sagovornica za priču.

3. Osigurajte pošteno/fer prikazivanje oba pola

Rodni balans prisustva žena i muškaraca u medijskim sadržajima nije dovoljan za rodno odgovorno izvještavanje.

Pošteno i fer prikazivanje oba pola podrazumijeva da se osvijetle rodne nejednakosti i razlike u položaju žena i muškaraca de iure i de facto, dekonstruišu rodne uloge i eliminišu rodno zasnovana diskriminacija i stereotipi, a žene osnaže i podrže u ostvarivanju svojih prava. To znači da se uzmu u obzir različita iskustva i potrebe žena i muškaraca, istraže različiti aspekti i kontekst rodne nejednakosti i da se osvijetli uticaj rodnih stereotipa na uloge i ponašanje oba pola. **Uključite što više perspektiva oba pola koji osporavaju očekivane rodne uloge.**

Ukoliko se dogodi da sagovornik/ca iznosi mišljenje koje predstavlja diskriminatorni, rodno pristrasni, stereotipni ili seksistički sadržaj, može se ukloniti citat ili izvor u potpunosti. Moguće je, takođe, ostaviti takav sadržaj ali ga **je potrebno staviti u kritički kontekst** i ukazati na povredu ljudskih prava i rodne ravnopravnosti.

Primjer:

Ako se priča odnosi na funkcionisanje tržišta rada i zapošljavanje, između ostalog, možete istražiti da li se zaista prilikom zapošljavanja poslodavci jednako odnose prema ženama i muškarcima, koja su ograničenja i problemi s kojima se žene srijeću u traženju posla, a onda i kasnije tokom rada, da li su diskriminisane i koje su posljedice, koliko se zakonska regulativa sprovodi u praksi, ali i koja su moguća rješenja za poboljšanje situacije. Suština je da se preispita kako stereotipi o tome da žene prije svega treba da se posvete djeci i porodici utiču na njihovo radno angažovanje i mogućnosti pristupa tržištu rada.

3.3 RAZLIČITI NOVINARSKI SADRŽAJ KOJI UKLJUČUJU RODNI ASPEKT

Iako naizgled mnoge teme nemaju veze sa ženskim pravima, **svaka tema može se posmatrati iz rodne perspektive**. Žene čine više od polovine stanovništva i prisutne su u svim oblastima društva, pa se svako pitanje o kojem se izvještava može posmatrati iz perspektive muškaraca i perspektive žena koji imaju različite potrebe i interese.

U medijskim sadržajima često se ne odražava stvarni sastav društva i ne prikazuju se razna ljudska iskustva, a veliki, uglavnom ženski dio populacije, ostaje relativno nevidljiv. Sve to ograničava mogućnosti za žene da iznesu svoje stavove i da utiču na oblikovanje društva.

Zbog toga mediji treba da pristupe izboru izvora i priča u cilju pravednog i poštenog predstavljanja oba pola i postizanja uravnoteženog prisustva žena i muškaraca, odražavajući tako sastav društva i različita ljudska iskustva i perspektive.

Smjernice:

1. Obrada svake teme može uključivati rodni aspekt ili orodnjavanje

Orodnjavanje podrazumijeva ne samo rodni balans sagovornika/ca, dekonstruisanje stereotipa i korišćenje rodno senzitivnog jezika, već to ujedno znači i sagledavanje interesa i potreba iz različitih perspektiva, kako muškaraca tako i žena.

Patrijarhalni društveni kontekst sa obiljem rodni stereotipa i uloga koje su namijenjene muškarcima i ženama, ne samo da odslikava nejednakosti već **ograničava mogućnosti ženama da pristupe svim resursima pa i medijima, da iskažu svoje potencijale i da ravnopravno učestvuju u društvenom razvoju**. Ograničenja za žene odnose se na pristup medijima, nedovoljnost njihovih glasova i perspektive, kao i na viđenje stvarnosti u kojoj se veličaju muškarci, a diskriminacija žena ostaje nevidljiva. Zbog toga je važno uključiti rodni aspekt u svaku priču kako bi se sagledali različiti interesi, stavovi, opredjeljenja i potrebe oba pola.

2. Orodnite svaku temu kroz preispitivanje društvenog konteksta i provjeru orodnjenosti javnih politika i programa

Izveštavanje o temi iz bilo koje oblasti može se uraditi iz ugla rodne ravnopravnosti ili joj se dodati neki element koji će ukazati na rodni aspekt. Društveni ambijent, tradicionalne norme ali i uticaj svake politike, programa i aktivnosti različito se odražavaju na potrebe žena i muškaraca koji imaju drugačije perspektive i interese, ali i šanse i mogućnosti da pristupe resursima što će otkriti niz stereotipa i ograničenja koja proizilaze iz društveno-konstruisanih uloga. Dakle, i kad radite priču koja naizgled nema veze sa rodnom ravnopravnošću, uvijek možete sagledati potrebe i perspektive posebno muškaraca a posebno žena jer su one različite, kao i položaj oba pola.

3. Istražite i analizirajte statistiku razvrstanu po polu

Ovo uključuje **podatke, istraživanja, međunarodnu i domaću regulativu iz oblasti koju obrađujete, uporedna iskustva razvijenih zemalja**, kako bi se detaljnije i efektivnije pokazalo postojanje rodni nejednakosti, diskriminacije i nejednakih šansi i mogućnosti da oba pola imaju jednak pristup resursima i doprinose razvoju društva. **Vođenje statistike razvrstane po polu obaveza je državnih organa predviđena Zakonom o rodnoj ravnopravnosti a za čije nepoštovanje je propisana novčana kazna**. To, takođe, može biti jedna od mogućih tema: Da li se vodi rodna statistika, zašto je to važno i da li je bilo sankcija zbog nepoštovanja zakonske norme.

Primjer:

Ako pravite priču o dodjeli sredstava za unapređenje poljoprivredne proizvodnje u jednoj opštini, osim uobičajenih podataka i izjava koje ćete dobiti, možete između ostalog uraditi i sljedeće kako biste unijeli rodni aspekt: **istražite i analizirajte rodnu statistiku - koliko je poljoprivrednih imanja u opštini koja su u vlasništvu ili suvlasništvu žena i muškaraca i kakva je rodna proporcija onih koji su dobili sredstva, zašto je mnogo manje žena koje su vlasnice i kako to utiče na položaj oba pola.** Saznajte da li opština vodi politiku smanjenja rodne nejednakosti u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, koji su najveći problemi žena na selu ali i koje su mogućnosti da se smanji diskriminacija. Ukažite takođe na obavezu primjene politike rodne ravnopravnosti u svim oblastima i na svim nivoima. Bićete u situaciji da dekonstruišete stereotipe o tome da žene ne treba da nasljeđuju porodičnu imovinu već da su muškarci nasljednici koji moraju da produže lozu i sačuvaju imanje u okviru porodice i porodičnog prezimena, te da je uloga žena da rađaju, podižu djecu, brinu se o starima i obavljaju teške seoske poslove. Otvoriće se još niz tema koje možete obraditi nakon samo jedne inicijalne priče.

4. Ne umanjujte doprinos žena

U patrijarhalnom društvu, aktivnosti u kojima dominiraju muškarci, više se vrednuju od onih koje su povezane sa ženama. Više se plaća obavljanje poslova u kojima dominiraju muškarci npr. u oblasti energetike, finansija, transporta, dok su mnogi poslovi koje većinom obavljaju žene kao što su novinarstvo ili profesura, manje vrijednovani i plaćeni. Čak i kad rade na istim poslovima, žene imaju 16 odsto manja primanja od muških kolega. Umanjivanje doprinosa posebno se odnosi na neplaćene kućne poslove koji se ne cijene i ne tretiraju kao doprinos žena ukupnoj ekonomiji. Zato je važno u medjima vrednovati poslove i aktivnosti koje obavljaju žene i prepoznati njihov značaj i doprinos privrednom razvoju.

Primjer:

Ako pišete priču o tome da bolnice žele da smanje troškove tako što će bolnički smještaj u prosjeku trajati dva dana manje, uobičajeno izvještavanje išlo bi u pravcu sagledavanja ušteda za zdravstveni sistem, uzroka i rezultata takve odluke i njene opravdanosti sa aspekta dobrobiti bolesnika. No, važno je temu posmatrati iz rodne perspektive i sagledavanja doprinosa žena. Potrebno je usmjeriti fokus na to kako će se takva mjera odraziti na položaj žena i povećanje opterećenosti u obavljanju kućnih i poslova njege koji su neplaćeni. Sada će bolesnik, zbog kraćeg smještaja u bolnici, duže ležati kod kuće, a bolničke uštede troškova biće prebačene na teret žena koje će umjesto osoblja i pružanja usluga u zdravstvenoj ustanovi, brinuti o bolesniku. Bolničke uštede zamijenjene su povećanjem količine ženskog neplaćenog rada što je zapravo doprinos žena ekonomiji.

3.4 NOVINARSKI SADRŽAJI KOJI SU FOKUSIRANI NA TEME RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Osim mogućnosti orodnjavanja svake teme, **od izuzetne je važnosti da se mediji proaktivno zalažu za promovisanje rodne ravnopravnosti kao jednog od ključnih uslova za demokratski razvoj društva**, i da obrađuju teme koje su fokusirane na ovu oblast. Žene čine više od 50% stanovništva i predstavljaju najveću diskriminisanu grupu, pa je uključivanje rodne perspektive kroz uravnoteženo prisustvo i pošteno prikazivanje muškaraca i žena u medijskim sadržajima važan doprinos u promovisanju rodne ravnopravnosti i uspostavljanju društva jednakosti.

Istraživanje UNDP-a “Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori” pokazalo je da priče o rodnoj ravnopravnosti čine samo 1,7 % ukupnog medijskog sadržaja, dok se tek 1,3 % posmatranog sadržaja odnosi na teme o rodno zasnovanom nasilju.

Statistika potvrđuje da primjena rodno aspekta u različitim pričama odnosno stavljanje akcenta na temu o rodnoj ravnopravnosti nije interesantna medijima koji nedovoljno prepoznaju njenu važnost. Zbog toga mediji treba da ulože više napora da poboljšaju rodnu ravnotežu u sadržajima i da to postave kao prioritet, omogućavajući tako da i žene, jednako kao muškarci, ravnopravno učestvuju u društvenom, političkom, ekonomskom i kulturnom životu dajući sopstveni doprinos u razvoju zajednice.

To može biti izazovan i zahtjevan posao ali napori i nastojanja da se razotkriju stereotipi, nejednakosti i nesvjesne pristrasnosti treba da budu kontinuirani, i da predstavljaju opredjeljenje medija da proaktivno rade na zaštiti ljudskih prava čiji su sastavni dio i ženska ljudska prava.

Smjernice:

- 1. Češće radite priče koje su primarno i direktno usmjerene na rodnu (ne)ravnopravnost i koje su analitičke i dublje sagledavaju kontekst.** To su priče koje dovode u pitanje rodne stereotipe, jasno ukazuju na rodne nejednakosti i naglašavaju pitanja ravnopravnosti, pozivaju se na zakonodavstvo ili politiku koja promovira rodnu ravnopravnost i ljudska prava ili govore o rodno zasnovanom nasilju.
- 2. Osigurajte da eksperti/kinje, komentatori/ke, analitičari/ke treba budu rodno senzibilisani i šalju poruke u skladu sa poštovanjem ljudskih prava i promovisanjem rodne ravnopravnosti.**
- 3. Češće pravite priče koje ukazuju na pozitivne primjere žena koje su se izborile sa rodnom diskriminacijom i nasiljem u cilju osnaživanja žena u kontekstu stalnih rodni nejednakosti.**
- 4. Budite proaktivni.** Otvarajte teme sa rodnom komponentom i kad nema događaja koji je već izazvao pažnju javnosti, jer mediji treba da promovira ljudska prava i budu glavni nosioci pozitivnih promjena i izgradnje društva jednakosti.

3.5 RODNO OSJETLJIVO I ETIČKO IZVJEŠTAVANJE O RODNO ZASNOVANOM NASILJU

Rodno zasnovano nasilje predstavlja ozbiljan društveni problem sa dalekosežnim posljedicama. U Crnoj Gori svaka treća žena doživjela je neki oblik nasilja tokom života, fizičko, psihičko, seksualno ili ekonomsko nasilje.

Mediji ne mogu da zaustave nasilje, ali mogu doprinijeti da se napravi pritisak u javnosti kako bi se posvetilo više pažnje tom problemu, pojačala prevencija, a institucije radile odgovorno svoj posao. Mediji, takođe, mogu doprinijeti podizanju svijesti javnosti o nasilju nad ženama kao društvenom problemu a ne izolovanom, pojedinačnom incidentu. Senzibilisana javnost ne samo da će osuđivati, već će i prijavljivati nasilje i nasilnika.

Na izvještavanje medija o nasilju nad ženama utiču mnogi mitovi, stereotipi i predrasude koji su karakteristični za patrijarhalna društva kakvo je i crnogorsko. Mačo muškarci koji su snažni i dominantni i poslušne žene čija je uloga da trpe i primarno brinu o domaćinstvu, djeci i starima, predstavljaju stereotipe koji se prenose u medijima i pogoduju normalizaciji nasilja.

Širenje stereotipa u medijima o prihvatljivim društvenim ulogama superiorinih muškaraca i inferiornih žena, u domenu rodno zasnovanog nasilja, relativizuje, umanjuje i opravdava nasilje nad ženama i čini ga sastavnim dijelom tradicije i kulture. **Promocija i opravdavanje nasilja ne spada u domen slobode govora budući da je riječ o ugrožavanju ljudskih prava,** o tome nema polemike i ne smatra se etički prihvatljivim medijskim pristupom.

Česta medijska praksa pozitivnog vrednovanja patrijarhata kao „najboljeg“, „pravog“ načina organizovanja „zdravih“ porodičnih i društvenih odnosa, suprotna je vrijednostima rodne ravnopravnosti. Važno je znati i objasniti u medijskim sadržajima da je nasilje nad ženama jedna od posljedica patrijarhata, te da je on nepravedan, diskriminatoran i prevaziđen način porodičnog organizovanja.

Sekundarna viktimizacija

Žrtve rodno zasnovanog nasilja koje pretrpe traumu prouzrokovanu samim nasiljem, često su žrtve i sekundarne viktimizacije koja se javlja kao rezultat neadekvatnog odgovora institucija i organizacija u cilju zaštite i podrške žrtvama. **Sekundarna viktimizacija nastaje usljed neadekvatnih društvenih reakcija nakon što je osoba izašla iz situacije u kojoj je bila zlostavljana.** To podrazumijeva da je tretirana na neodgovarajući način koji pokazuje neosjetljivost za ono što je preživjela i što joj se dešava ili potpuno uskraćivanje tretmana i informacija koje traži, koje su joj potrebne ili na koje ima pravo.

Prema članu 18 Istanbulske konvencije², u cilju izbjegavanja sekundarne viktimizacije, potrebno je obezbijediti djelotvornu saradnju svih državnih organa uključujući sudove, tužilaštva, policiju kao i nevladinih organizacija kako bi se pružila zaštita i podrška žrtvama i svjedocima rodno zasnovanog nasilja. Sekundarna viktimizacija proizvod je nedostatka znanja i kapaciteta institucija da se bave ovim problemom, dok njihovi predstavnici mogu imati tradicionalna shvatanja o rodnom ulogama žena i muškaraca u našem društvu. **Posljedice sekundarne viktimizacije su da žrtva iznova trpi nasilje, ovog puta od strane stručnih pojedinaca/ki i/ili institucija.**

Etičnost u izvještavanju o rodno zasnovanom nasilju

Izveštavanje o nasilju nad ženama kao društvenom problemu na činjenično korektan način i u formi analitičkih priča, osnovni je način za unošenje rodne perspektive u medijske sadržaje koji ruši stereotipe. Korektno analitičko i činjenično izvještavanje može da promoviše rodnu ravnopravnost, da uključi žene kao sagovornice i ekspertkinje, da jasno adresira odgovornost institucija i rodno zasnovano nasilje označi prije svega kao društveni problem, a onda i kao kriminalnu aktivnost, protiv čega cijelo društvo treba da se bori svim zakonskim sredstvima.

To znači da **mediji zapravo treba da budu svojevrsni “zviždači” kako bi skrenuli pažnju javnosti na slučajeve nasilja nad ženama**, informisali javnost o tome uz maksimalnu zaštitu žrtve nasilja, sagledali ulogu i rad institucija u vezi sa tim slučajevima, otvorili pitanje mogućih propusta u njihovom djelovanju, i aktivno istraživali produbljujući priču uz obezbjeđivanje provjerenih i potpunih informacija.

Rodno osjetljivo etičko izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju podrazumijeva **da novinari/ke eliminišu senzacionalizam i postignu senzibilisanost u izvještavanju o nasilju nad ženama, te zaštite privatnost žrtava nasilja kako bi se spriječila njihova dodatna viktimizacija i stigmatizacija.**

Smjernice:

1. Rodno zasnovano nasilje uvijek treba **predstavljati u kontekstu ljudskih prava** na siguran i slobodan život i **odgovornosti institucija za javnu politiku “nulte” tolerancije svake vrste nasilja.**
2. **Tretirati nasilje nad ženama kao ozbiljan društveni problem.** Potrebno je sagledati odnose žena i muškaraca u ukupnom društvenom kontekstu i **eliminirati situaciono izvještavanje kojim se nasilje tretira kao izolovan, pojedinačni slučaj. Ne treba pozicionirati ove priče u rubriku “crna hronika” zajedno sa izvještajima o različitim oblicima kriminaliteta**, već je potrebno izaći iz tog okvira.
3. **Eliminirati rodne stereotipe u izvještavanju kao dio tradicionalnih kulturnih obrazaca.** Neki od stereotipa su: **„nasilje je privatna stvar”, „žena treba da bude poslušna i da trpi zbog djece i očuvanja braka”, „ponekad je treba udariti da bi bolje slušala”, „sama je izabrala partnera pa onda neka snosi posljedice”, „izazvala ga je svojim ponašanjem”, „muškarac je glava porodice koji mora da lupi šakom o sto”.** Riječ je o negativnom odnosu medija prema nasilju nad ženama kojim se ono relativizuje, umanjuje ili čak opravdava, a krivica se često prebacuje na žrtvu.

² <https://rm.coe.int/1680462540>

4. **Činjenično korektno izvještavanje i analitički tekstovi predstavljaju ključni način unošenja rodno aspekta u izvještavanje medija o nasilju nad ženama. Povećati broj analitičkih priča o rodno zasnovanom nasilju, kao npr. o seksualnom nasilju nad ženama i femicidu uz dublje istraživanje problema, sagledavanje društvenog konteksta, preispitivanje postupanja i odgovornosti državnih organa čija je obaveza da zaštite žrtvu i spriječe nasilje i zločine.** Treba tragati za potpunim, tačnim i cjelovitim informacijama i stavljati ih u pravilan kontekst – istraživati različite aspekte ovog problema, uzroke i posljedice nasilja, koliko se vjeruje institucijama, koji su razlozi neprijavlivanja nasilja, u kojim segmentima zaštite se uočavaju problemi, kakva je kaznena politika, te navoditi konkretne podatke, istraživanja, pozivati se na zakonske norme, međunarodna dokumenta i uporednu praksu. **Na taj način nasilje se tretira kao društveni problem, a izvještavanje se ne ograničava samo na tekst informativnog karaktera o pojedinačnom slučaju** koji je aktuelan samo par dana nakon čega prestaje interesovanje medija.
5. **Ne tražiti uzroke nasilja u ponašanju žrtve**, ne okrivljavati žrtvu, ne preispitivati i ne komentarisati njeno ponašanje, ne sumnjati u njen kredibilitet, ne implicirati da je ona svojim postupcima izazvala ili isprovocirala nasilje ili pak da nije ništa učinila ili nije dovoljno učinila da se zaštiti. **Ne osuđivati žrtvu ukoliko nije odmah prijavila nasilje** jer je preživjela traumu koja ima ozbiljne posljedice, a zajedno sa strahom od stigmatizacije, osude sredine, može dovesti čak i do suicida. Ne treba zaboraviti da mediji svojim neetičkim i neodgovornim izvještavanjem mogu doprinijeti ostvarenju najtežih posljedica.
6. **Ne opravdavati nasilnika i ne umanjivati njegovu krivicu** time što će se zlostavljanje dovesti u vezu sa nekim problemom koji on ima (kockanje, alkoholizam, ratna prošlost, mentalni problemi itd.) ili tako što će komšije i rođaci izjaviti da je on dobar, miran čovjek koji je uvijek speman da pomogne. Potrebno je eliminisati takve izjave, osim ukoliko je riječ o informaciji da se nasilje događalo i da ga je žrtva prijavljivala. To može biti dobra osnova za početak istraživanja o postupanju državnih organa i njihovoj odgovornosti.
7. **Primjena etičkih normi i profesionalnih standarda naročito treba da dođe do izražaja u eliminisanju senzacionalizma i poštovanju prava na privatnost.** Izvještavanje o nasilju nad ženama zahtijeva posebnu pažnju i obzir, senzibilisanost za osjetljivo vaganje između interesa javnosti da zna i zaštite privatnog života. U želji da se poveća čitanost, gledanost i ostvari što veći broj klikova, senzacionalizmu pribjegavaju čak i tradicionalni mediji koji se tako približavaju tabloidnom novinarstvu. **Bombastični naslovi sa najbizarnijim detaljima nasilja, otkrivanje identiteta i povreda ugleda i dostojanstva žrtve i njene porodice, navođenje podataka iz privatnog života, opisivanje krvavih detalja zločina, objavljivanje fotografija i video snimaka sa mjesta zločina, predstavljaju kršenja etičkih i profesionalnih normi i najgori vid senzacionalističkog i tabloidnog izvještavanja.**
8. **Najvažniji zadatak medija je poštovati pravo na privatnost žrtve rodno zasnovanog nasilja i zaštita njenog ugleda i dostojanstva**, kao i članova porodice a prije svega maloljetne djece. To podrazumijeva zaštitu ne samo identiteta nego i svih drugih podataka koji bi mogli dovesti do identifikacije žrtve, uz oprez kad je riječ o malim sredinama u kojima bi je i najsitniji detalj mogao razotkriti. Identitet žrtve može se otkriti samo uz njenu saglasnost, dok se podaci o nasilniku takođe ne smiju objavljivati ukoliko bi se na taj način mogla identifikovati i žrtva.
9. **Poštovati pretpostavku nevinosti prije svega u naslovima a onda i u tekstovima**, ne presuđivati i ne proglašavati nikoga krivim prije donošenja pravosnažne sudske presude.
10. **Podsticati pozitivne priče o ženama koje su uspjele da izađu iz kruga nasilja**, kao i priče o adekvatnom postupanju institucija i kaznama za počiniocce nasilja. Time se šalje poruka da izlaz za žene postoji, kao i da nasilje nad ženama neće proći nekažnjeno.

Primjer:

Rezime: Viši sud potvrdio je optužnicu protiv muškarca kojeg Više tužilaštvo tereti da je dva puta silovao, a jednom pokušao da siluje rođenu maloljetnu sestru. Uz tekstove, objavljujane su uglavnom ilustracije koje prikazuju nasilne scene.

Opis načina izvještavanja: Tokom izvještavanja o ovom slučaju dio medija otkrio je podatke o identitetu žrtve, optuženom i porodičnim prilikama, kao i o sudskom postupku koji je zatvoren za javnost. Pojedini mediji otkrili su čak i grad u kojem se, prema optužnici, dogodilo silovanje, a navode se i riječi tužioca koji opisuje način izvršenja. U nekim tekstovima do detalja se opisuje kako se dogodilo seksualno nasilje. Objavljeni su i izvodi iz službene zabilješke SOS telefona Podgorica za žene i djecu žrtve nasilja kojem je inače prijavljeno seksualno nasilje.

Analiza: Objavom podataka o identitetu žrtve, optuženom i porodičnim prilikama, gradu u kojem se zločin desio, kao i detaljima sudskog postupka i načinu izvršenja silovanja, pojedini mediji prekršili su etičke i profesionalne standarde, te povrijedili pravo na privatnost, zaštitu integriteta, identiteta, ugleda i dostojanstva žrtve i njene porodice, i sve zajedno ih izložili osudi sredine. Greške i propusti dobijaju na težini budući da je riječ o maloljetnoj žrtvi koja uživa poseban stepen zaštite. Mediji su naštetili i optuženom budući da još uvijek nema pravosnažne sudske presude koja potvrđuje njegovu krivicu. Reagovao je i SOS telefon optužujući medije da su svojim izvještavanjem prekršili tajnost postupka, prava žrtve i novinarski Kodeks, te ugrozili rad i osnovne principe ove organizacije koji se temelje na tajnosti podataka u vezi sa žrtvama koje prijavljuju nasilje i očekuju adekvatnu pomoć. Na zahtjev te nevladine organizacije, dio tekstova naknadno je povučen sa web portala.

Jasno je da mediji nijesu smjeli da otkriju identitete žrtve i optuženog, kao ni druge podatke koji se odnose na porodične prilike, grad u kojem se zločin desio kao ni detalje sudskog postupka, posebno jer je riječ o maloljetnoj žrtvi. Bez obzira na to što je tužilac opisao način izvršenja, to je trebalo izbjeći u izvještavanju, kao i objavljivanje zabilješki SOS telefona i ilustraciju teksta koja prikazuje nasilne scene. Iako su imali sve ove informacije, mediji su mogli jedino da objave da je Viši sud potvrdio optužnicu protiv muškarca kojeg Više tužilaštvo tereti da je dva puta silovao, a jednom pokušao da siluje rođenu maloljetnu sestru uz eventualno navođenje njegovih godina u zagradi. Svaki drugi podatak, pa čak i objavljivanje njihovih inicijala, a kamoli grada, mogao bi da dovede do njihovog identifikovanja, budući da se u malim sredinama gotovo svi poznaju. No, kako su mediji procijenili, takav način izvještavanja nije mogao da izazove veću znatiželju publike a samim tim i čitanost, pa su onda dali prednost senzacionalizmu zanemarujući žrtvu, i sopstvenu etiku i odgovornost za život maloljetne djevojčice koja zbog toga može imati nesagledive posljedice. Priča je takođe trebalo da bude izmještena iz okvira pojedinačnog slučaja i stavljena u kontekst društvenog problema uz otvaranje različitih aspekata kao što su prezentovanje podataka o takvim i sličnim slučajevima u Crnoj Gori u prethodnom periodu, broju osuđenih, visini kazni, proporcijama djevojčica i dječaka kao žrtava silovanja, načinu na koji se vode takvi postupci u kojima svjedoče maloljetne žrtve što se mora obavljati u posebnim okolnostima, kapacitetima naših institucija da adekvatno reaguju, preispitavanju postupanja državnih organa, vrsti pomoći i podrške koja se pruža žrtvama, uzrocima i posljedicama takvih i sličnih zločina u patrijarhalnom društvenom kontekstu itd.

4. NAJČEŠĆE GREŠKE U IZVJEŠTAVANJU

4.1 REPRODUKCIJA STEREOTIPA

„Sve nacije imaju svoje tradicije, a rodni stereotipi su dio toga. Ali dobro je zapamtiti da ih ljudi stvaraju i da ih ljudi mogu reformisati.“

Tarja Halonen, nekadašnja predsjednica Republike Finske

Rodni stereotipi su **generalizovane unaprijed stvorene slike o muškarcima i ženama** kojima se dodjeljuju karakteristike i uloge ograničene i određene njihovim polom.

Stereotipi opravdavaju rodnu nejednakost. Muškarci se više vrednuju od žena, a u skladu sa tradicionalnim rodnim ulogama, od njih se očekuje da budu dominantni, čvrsti, odlučni, nezavisni i da budu uspješni poslovni ljudi, političari, rukovodioci. Ženske osobine i ponašanja manje su vrijedni od muških. Od žena se očekuje da budu brižne, nježne, emotivne, zavodljive i da se prije svega posvete kući i porodici, te da u skladu sa tradicionalnim normama, nauče da prihvataju mušku dominaciju i svoj podređeni položaj kao podesan, čak i kao poželjan.

Stereotipi su posljedica duboko usađenih stavova, vrijednosti, normi i predrasuda kako bi se opravdali i održali istorijski odnosi moći muškaraca nad ženama, kao i seksistički stavovi koji usporavaju napredovanje žena. Stereotipi jačaju seksizam kao manifestaciju istorijski nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca, što dovodi do diskriminacije i nasilja nad ženama i sprečava osnaživanje i potpuno napredovanje žena u društvu.

Mediji predstavljaju prostor za reprodukovanje rodnih stereotipa, utiču na oblikovanje rodnog identiteta i opstajanje rodnih uloga. Kroz medijske sadržaje, naročito djeca i mladi pod uticajem su rodnih stereotipa koje im mediji predstavljaju i uče ih kakve se rodne uloge i ponašanja očekuju od njih.

Način na koji su žene danas prikazane u medijima odraz je opstanka nejednakosti i diskriminacije žena i ogledalo dominantnih društvenih vrijednosti. Rodni stereotipi ne smiju biti osnov za razumijevanje određenih procesa i događaja o kojima se izvještava. Mediji imaju ulogu i odgovornost da eliminišu stereotipe i promovišu rodnu ravnopravnost kroz svoje programske koncepcije, što je propisano Zakonom o rodnoj ravnopravnosti.

Stereotipi i rodne uloge odnose se i na žene i na muškarce. **Rodno zasnovana diskriminacija rezultira time da su žene suočene sa mnogo više oblika nejednakosti od muškaraca što je proizvod patrijarhalnih, tradicionalnih normi.** Žene koje se protive ili odstupaju od onoga što se smatra njihovim „pravim“ mjestom u društvu mogu biti suočene sa seksizmom i mizoginijom, isto kao i muškarci koji osporavaju dominantne percepcije muškosti. Zato je važno da mediji prepoznaju i dekonstruišu stereotipe o **rodnim ulogama, osobinama, ponašanju i aktivnostima žena i muškaraca**, što će omogućiti pošteno i fer prikazivanje oba pola.

Smjernice:

1. Ne koristite rodne stereotipe o ponašanju i aktivnostima žena i muškaraca koji su u skladu sa njihovim rodnim ulogama

Izbjegavajte prikazivanje pojedinih poslova ili uloga kao prikladnijih za muškarce jer se vjeruje da imaju više sposobnosti i sklonosti od žena. Istovremeno, ne polazite od predrasude da su pojedina zanimanja i uloge primjerenije ženama zbog njihovih karakteristika. Zato je važno da predstavite žene u zanimanjima, poslovima i ulogama koji su tradicionalno namijenjeni muškarcima i obrnuto. Prikazujte ih u aktivnostima koje nas suočavaju sa stereotipima.

Primjer:

Pokušajte da izbjegnute prikazivanje određenih poslova, aktivnosti ili uloga primjerenih samo jednom polu: npr. muškaraca kao pilota, policajaca, inženjera, naučnika, direktora, političara ili žena kao medicinskih sestara, učiteljica, kozmetičarki, prodavačica ili sekretarica. Predstavite muškarce kao vaspitače u vrtićima, medicinske tehničare ili one koji obavljaju kućne poslove, a žene kao pilotkinje, policajke i uspješne direktorke i liderke.

2. Ne koristite stereotipne prikaze osobina i karakteristika muškaraca i žena

Jako je važno razbiti stereotipe o osobinama oba pola koji ukazuju da se muškarci više vrednuju od žena. Često se muškarci prikazuju kao dominantni, čvrsti, jaki, a žene kao plašljive, brižne, slabe i emotivne. **Kad izvještavaju o ženama, mediji se fokusiraju na njihove godine, izgled i odjeću**, dok to ne čine kad je riječ o muškarcima. Čak i **kad su žene uspješne, opisuju se osobine koje ih karakterišu u negativnom pravcu, pa umjesto isticanja njihove autoritativnosti, gradi se slika žene koja je prvenstveno kao brižna majka došla do određenog društvenog priznanja** ili pozicije. U prvi plan obično se ističu njihova saosjećajnost, emotivnost, briga za druge, dok se odlučnost, samopouzdanje i autoritet zanemaruju ili minimiziraju.

U mnogim medijskim sadržajima nalaze se kako očigledni tako i suptilni stereotipi koje je potrebno prepoznati i dekonstruisati, ukazati na negativnosti kulturoloških predrasuda, običaja, tradicije i, u pojedinim slučajevima, preispitati vjerske postulate i prakse koji održavaju oba pola u njihovim rodnim ulogama ograničavajući tako njihove mogućnosti.

Jedna od zabluda je da uloga medija nije da promovišu ili utiču na bilo šta. No, Evropska komisija i Savjet Evrope pozivaju medije da promovišu ljudska prava i rodnu ravnopravnost, te da proaktivno doprinose izgradnji društva jednakosti. Lična orijentacija i sistem vrijednosti novinarki i novinara reflektuje se kroz njihove priče, formulisanje pitanja, pristup i način obrade teme, kao i kroz nastojanje da se nakon izjave sagovornika/ce, postavljanjem potpitanja, preispitaju i rasvijetle problematični narativi i navodi suprotni konceptu ljudskih prava. Na taj način, novinari/ke daju svoj pečat medijskom sadržaju, pokazuju sopstveni stav odnosno vrijednosni sistem i odnos prema univerzalnim vrijednostima. Edukacija o rodnoj ravnopravnosti i rodno odgovornom izvještavanju rezultiraće podizanjem svjesnosti i rodnom senzibilizacijom u prepoznavanju stereotipa, diskriminacije i nejednakosti sa kojima se žene suočavaju.

Primjer:

Rezime: Selektor ženske fudbalske reprezentacije Crne Gore govorio je o uspješnom startu kvalifikacija za Svjetsko prvenstvo u ženskom fudbalu, pobjedi protiv Bosne i Hercegovine i očekivanju novih bodova u nastavku takmičenja. Osvrnuo se i na razlike u trenerskom radu u muškom i ženskom fudbalu.

Analiza: Selektor je objasnio da u ženskoj fudbalskoj ligi u našoj zemlji postoje samo 4 kluba i da zbog toga imaju teškoće da izaberu kvalitetnu reprezentaciju, a da svaka pobjeda fudbalerki utiče na povećanje broja djevojčica u klubovima. Poslao je pozitivne poruke o ženskom fudbalu nastojeći da ga što više popularizuje. On je ranije bio trener u više muških fudbalskih klubova i govorio je o razlikama u muškom i ženskom fudbalu, kao i u načinu rada sa fudbalerima i fudbalerkama. Konstatujući da ženski fudbal nije ni približno atraktivan kao muški, da je neuporedivo manje novca za ugovore, transfere i marketing, selektor uvjerava da u jednoj stvari, kako kaže, dame ne zaostaju za svojim kolegama. "Mogu reći da je veća želja kod djevojčica i djevojaka nego kod muškaraca. Ima kod njih nekih kompleksnih stvari, emotivnije su..." konstatuje prvi čovjek reprezentacije i dodaje: "U startu mi je sve bilo neobično, ali zajedno sa saradnicima pokušavamo da im istovremeno budemo i treneri i roditelji, i vaspitači i pedagozi, jer ipak je drugačije raditi sa djevojčicama nego muškarcima".

Iako je riječ o dobroj namjeri da se popularizuje ženski fudbal i što više djevojčica opredijeli da se bavi ovim sportom koji je tradicionalno muški, pojedini stereotipi teško se prepoznaju i mijenjaju, a putem medija šire se i opstaju dugo u svijesti ljudi. Fudbalerke se više puta u tekstu neprimjereno nazivaju damama što učvršćuje stav da žene ne mogu biti jednako dobre u fudbalu kao muškarci jer je damama svojstveno da su nježne, osjetljive i krhke. Taj neizgovoreni stav koji je prisutan kao podtekst, pojačava se i tvrdnjom da u jednoj stvari fudbalerke ne zaostaju za svojim kolegama, a to je njihova želja za fudbalom kao njihov najveći kvalitet, što implicira da su u svim drugim stvarima, znanjima, vještinama i sposobnostima, ipak iza muškaraca. Stereotip se pojačava i ocjenom da su žene emotivnije i da kod njih ima kompleksnih stvari, a između redova može se pročitati da im je pol otežavajuća okolnost koja umanjuje ili ograničava njihove sposobnosti za bavljenje fudbalom.

Posmatranje žena kao emotivnijih od muškaraca, sa više osjetljivosti, podržava predrasude da su žene manje jake, borbene, odlučne i čvrste što je neophodno za muški ideal sjajnog fudbalera. Isticanje neophodnosti postojanja posebne brige o fudbalerkama kojima je, samo zato što su ženskog pola, potrebno da treneri istovremeno budu roditelji, vaspitači i pedagozi, ponovo odražava zaštitnički odnos patrijarhalnog društva prema ženama o kojima treba posebno brinuti, kojima su potrebni staratelji, koje su svojina muškaraca i čiju čast i obraz treba sačuvati, pogotovo u muškom svijetu fudbala. Suptilni stereotipi koji se kriju iza prve linije ove priče u kojoj postoji samo privid da se oni dovode u pitanje pozitivnim stavom o popularizaciji ženskog fudbala, opasniji su zato što se ne vide na prvi pogled, a mnogo dublje i čvršće urezuju se u svijest i teško ih je ukloniti.

Zbog toga je propuštena prilika da novinar/ka u ovoj priči dekonstruiše sakrivene stereotipe, svojim pitanjima upućenim treneru ukaže na njih i jasno ih označi kao takve u tekstu, te tako otvori jednake šanse i mogućnosti ženama da se istaknu njihove vrijednosti i sposobnosti za bavljenje fudbalom bez predrasuda o ograničenjima koja se odnose na njihov pol. Zahvaljujući suptilnim stereotipima, u ovoj priči žene su prikazane kao manje sposobne, one kojima je potrebna posebna zaštita, briga, pažnja i veće zalaganje kako bi se mogle baviti tzv.muškim sportom. Dekonstrukcijom stereotipa otvorila bi se mogućnost za nove priče o tome zašto se žene u fudbalu ali i u mnogim drugim sportovima smatraju manje kvalitetnim, vrijednim i sposobnim od muškaraca, i kako uticati na to da sportistkinje budu jednako vrjednovane kao njihove muške kolege.

Neka od pitanja koja su selektoru mogla biti postavljena u cilju dekonstrukcije stereotipa su: zašto se fudbalerke nazivaju damama a fudbaleri nikad džentlmenima, i kakvu poruku šalje na takav način; zašto žene opisuju kao emotivnije i da li to znači da su manje sposobne, odlučne i borbene od muškaraca; budući da su emocije prisutne kod svih ljudskih bića, na osnovu čega selektor procjenjuje da su osjećanja jača kod žena – koja to medicinska istraživanja pokazuju i koji su dokazi da se one više raduju zbog pobjede, ili tuguju zbog poraza, i kako to mjeri; zašto je djevojčicama potrebna posebna zaštita i drugačiji pristup u radu sa njima u odnosu na dječake, i koji su trenerski pokazatelji i standardi koji to preporučuju...U zavisnosti od odgovora selektora, i njegovog patrijarhalnog određenja, može se koristiti još sijaset pitanja koja će proizvesti neobičnu priču za naše prilike, kojom će se dekonstruisati stereotipi i pokazati da fudbalerke i ženski fudbal nijesu manje vrijedni od muškaraca i muškog fudbala.

4.2 OBJEKTIVIZACIJA I STEREOTIPNO PRIKAZIVANJE U AV SADRŽAJIMA

Fotografije, audio i video snimci, takođe, su veoma važni za rodno odgovorno novinarstvo i imaju ulogu da oblikuju našu percepciju i utiču na društvene norme. **Postoji tendencija da se vizuali, naročito u reklamama i drugim sadržajima koriste da objektivizuju i seksualizuju žene**, a da audio efekti koji prate radijske sadržaje odražavaju stereotipe. Zato je potrebno voditi računa o tome kako se koriste foto, video i audio materijali za različite sadržaje u štampi, na televiziji i radiju. Osim što bi trebalo provjeriti da li su video slike relevantne i da li dopunjavaju sadržaj, treba obratiti pažnju na nekoliko važnih elemenata koji obezbjeđuju primjenu rodnog aspekta.

Smjernice:

1. Obezbijedite uravnoteženo prisustvo i pošteno prikazivanje žena i muškaraca u foto, audio i video materijalima

Paritetna zastupljenost oba pola treba da bude prisutna i u audio i vizuelnoj komunikaciji. Često se **ne može postići da uvijek bude zastupljen jednak broj žena i muškaraca, ali je važno da njihovo ukupno prisustvo bude uravnoteženo.**

Ne stavljajte uvijek muškarce u prvi plan, a žene u pozadinu, niti muškarce kao govornike i lidere a žene kao podršku, i one koje slušaju i vode bilješke. Oba pola treba da imaju približno jednak status i autoritet da se ne bi desilo da žene uglavnom nastupaju sa manje važnih pozicija, a muškarci uvijek ili u najvećem broju slučajeva sa najviših pozicija.

Predstavite žene na pozicijama autoriteta i moći kako bi se poslala poruka da oba pola imaju jednak status i moć. Da bi se to postiglo **analizirajte pažljivo u svim vizuelnim materijalima da li položaj, držanje, gestovi, pozicioniranje, izraz lica i odjeća, odražavaju jednak status i autoritet oba pola.**

Fotografija: Ko predsjedava, upravlja i govori a ko radi i sluša?

2. Ne podržavajte stereotipe na fotografijama i u audio i video materijalima

Ako je riječ o audio snimcima, **treba kombinovati muške i ženske glasove, ali tako da se ne vezuju za rodne uloge kao kad npr. ženski glas čita tekst ili govori o tzv. ženskim temama kao što su kućni poslovi ili moda, dok muški glas govori o sportu ili politici.** Važno je da na fotografijama i video snimcima žene budu predstavljene kao učesnice u različitim aspektima javnog i privatnog života: kod kuće, na radnom mjestu, u školi, u politici, kao fizičke radnice, ali i na rukovodećim pozicijama. Trudite se da oba pola predstavite u ulogama koje nijesu tradicionalne: npr. muškarce kao vaspitače u vrtićima, a žene kao automehaničarke.

Fotografije: žene kao automehaničarka, muškarac kao vaspitač u vrtiću

3. Ne prikazujte žene kao seksualne objekte

Nikad ne koristite seksističke fotografije i video materijale. Dostizanje nametnutog ideala ljepote naročito za žene, seksualizacija i objektivizacija žena, naglašavanje seksualnosti i njegovanje kulta tijela danas je postalo jedno od važnijih rodnih očekivanja koje se vidi i kroz vizuelne materijale.

Vladajuće društvene norme sugerišu kako privlačan spoljni izgled doprinosi većem osjećaju moći, uspješnosti i napredovanju žena pojačavajući stereotipe koji se utiskuju u svijest primalaca poruka. Zato je važno eliminisati forsiranje fizičkog izgleda i fokusirati se na uloge ljudi na fotografijama i u video materijalima, a ne na njihov izgled. To je način da izbjegnute jačanje tradicionalne i dominantne ideologije ljepote atraktivnih, seksipilnih, zavodljivih žena savršenog izgleda.

Uvjerite se da odjeća i izgled muškaraca i žena odgovaraju kontekstu. Na primjer, nemojte koristiti fotografije reklamnih modela u bilo kojoj profesionalnoj objavi, a posebno ako se tekst odnosi na radno mjesto, poljoprivredna tržišta itd. **Ne koristite fotografije i druge materijale koji namjerno ističu aspekte ili karakteristike ženskog tijela npr. u kojima su istaknute noge, grudi žena, dekoltei, botoksirane ili napućene usne, celulit, bore, zavodljive poze ili uska pripijena garderoba.** Ne koristite ni komentare ispod fotografija kao što su šale, jezik ili aluzije koje degradiraju žene, uvredljive su ili svode žene na seksualne i objekte ekstremnih stereotipa. Ovo uključuje i zabranu eksplicitnih termina i fraza kojih ima beskrajno mnogo kao što su npr. "riba", "mačka", "kučka", "luče", "ona je jedino za kuhinju i krevet"... Zapamtite da nema rodno neutralnih alternativa ovakvom načinu ponižavanja i degradacije žena.

Fotografija: Žene koje donose odluke? (Noge pet članica američkog Kongresa/Reuters)

4.3 SNISHODLJIV/POKROVITELJSKI ODNOS PREMA ŽENAMA

Snishodljiv, patronizirajući/pokroviteljski odnos prema ženama uočljiv je u medijskim sadržajima i javnom prostoru. To podrazumijeva **odnos prema ženi s visoka kao prema djetetu, popustljivost, zajedljivost, ciničnost, nadmenost, arogantnost, indiferentnost, pametovanje, ismijavanje, moralisanje, omalovažavanje pa čak i vrijeđanje**. Treba, takođe, voditi računa da se žene stalno ne **viktimizuju** i ne prikazuju kao pasivne, nemoćne pred nevoljama i problemima, već se treba fokusirati na njihovu sposobnost da pronađu rješenja i ostvare promjene.

Trebalo bi izbjegavati pokroviteljske izjave o nedostacima i dostignućima žena, ili izjave kojima se može stvoriti utisak da su žene krive za uskraćivanje u materijalnom ili obrazovnom smislu. No, svakako je potrebno naglasiti strukturalne nejednakosti.

Negativni primjeri:

- *Iako je ženama teže nego muškarcima, Marija Marjanović postala je prva pilotkinja u Crnoj Gori. Uprkos tome što je žena, mukotrpnim radom postigla je uspjeh i ostvarila svoj san.*
- *Kompanija Jovane Jovanović proglašena je za najuspješniju iako je na čelu žena.*
- *Iako je majka troje djece i zauzeta je obavezama u kući, Maja Marinković ima vremena da se bavi politikom i postane odbornica.*
- *Profesorka Sonja Savović teško će kao žena uspjeti da uđe na poslaničku listu.*
- *Kako ste kao žena postali uspješna preduzetnica?*

Pozitivni primjeri:

- *Marija Marjanović postala je prva pilotkinja u Crnoj Gori. Uprkos tradicionalnom shvatanju da je ženama mjesto u privatnoj sferi, brojnim stereotipima da su žene manje sposobne od muškaraca, kao i strukturalnoj neravnopravnosti koja ograničava potencijale žena, prva pilotkinja završila je školovanje sa najvišim ocjenama i danas niže uspjehe u karijeri.*
- *Kompanija Jovane Jovanović proglašena je za najuspješniju uprkos mnogim rodnim nejednakostima i preprekama za žene u biznisu.*
- *Maja Marinković postala je odbornica, iako se suočava sa stereotipima o tome da je ženama prije svega mjesto u kući, a ne u politici.*
- *Iako je ugledna profesorka, Sonja Savović ima manje šanse da uđe na poslaničku listu zbog rodnih stereotipa i još prisutnih patrijarhalnih stavova da žene ne treba da se bave politikom.*
- *Da li ste kao uspješna preduzetnica doživjeli rodne nejednakosti?*

Kad pišete priče ili radite intervjuje uvijek se zapitajte - **da li biste na isti način formulisali rečenicu ili pitanje da je muškarac na mjestu žene. Ukoliko je odgovor negativan, to znači da je potrebno da promijenite pristup.**

Izbjegavajte da prikazujete načine koji govore o tome da su žene pod posebnim pokroviteljstvom: „**žene treba da budu obrazovane o svojim pravima ili treba da budu motivisane da učestvuju u javnom životu**“.

Ne može se govoriti o problemima koji utiču na život žena a da se ne osvijetle različita ograničenja i uskraćenosti koje svakodnevno doživljavaju. Važno je naglasiti da su žene postigle rezultate uprkos strukturalnoj neravnopravnosti a ne uprkos svom polu, i često raditi priče koje predstavljaju pozitivne primjere.

Viktimizovanje žena i njihovo predstavljanje kao nemoćnih i pasivnih pred nevoljama, doprinosi učvršćivanju podređenog položaja i shvatanjima da su manje vrijedne i sposobne od muškaraca. **Žene treba predstaviti kao osobe koje su aktivne, preduzimljive, koje mogu sprovesti promjene** i koje su dovoljno vrijedne i sposobne da same mogu brinuti o sebi, donositi odluke i sprovoditi ih u djelo.

Negativni primjeri:

- Kad je na dodjeli Oskara glumac Vil Smit ošamario voditelja Kris Roka, navodno štiteći svoju suprugu zbog uvrede, bio je to jedan od primjera pokroviteljskog odnosa i viktimizovanja žene. Muškarac koji brani ženu kad je neko negativno kvalifikuje ili uvrijedi, umanjuje vrijednost žena i predstavlja je kao nesposobnu da se sama odbrani protiv ružnih riječi, te šalje poruku da nije dovoljno pametna. Kroz izražavanje očinskog, zaštitničkog stava muškarca prema ženi, takođe, se šalje poruka da on štiti objekat koji posjeduje, braneći na taj način i svoju čast.
- Nadi Petrović bilo je potrebno mnogo novca da razvije biznis uzgajanja povrća u staklenicima. Bez finansiranja iz Fonda, ne bi mogla da pokrene sopstveni posao.

Pozitivni primjeri:

- Žene ne treba stalno posmatrati kao žrtve, štiti ih kao svojinu/objekat ili umanjivati njihovu vrijednost i sposobnosti tako što će muškarac donositi odluke i preduzimati radnje umjesto nje. Zaštita koju muškarac pruža da bi odbranio čast i ugled žene jedna je od najčvršćih tekovina patrijarhata kojima se žene drže podređenima i koje treba dekonstruisati u medijskom prostoru, te poslati jasnu poruku da je žena jednako vrijedna i sposobna da se brine o sebi kao i muškarac, te da je samostalna u donošenju odluka i upravljanju svojim životom.
- Nada Petrović direktorka je mikro preduzeća koje proizvodi povrće iz staklenika i posluje na sjeveru Crne Gore. Grantom od 10 000 eura koji je dobila od Fonda, pokrenula je sopstveni biznis i zaposlila 3 žene iz svoje zajednice.

4.4 VIŠESTRUKA DISKRIMINACIJA

Žene su najveća diskriminisana grupa u Crnoj Gori jer čine više od polovine stanovništva. **Višestruku diskriminaciju trpe žene iz manjinskih grupa, žene sa invaliditetom, žene iz ruralnih područja, Romkinje i Egipćanke, pripadnice LGBTIQ zajednice, migrantkinje**, o čemu svjedoči i njihovo skoro potpuno odsustvo iz medija.

Višestruka diskriminacija ukazuje na pripadnost ranjivim grupama koje zbog toga trpe nejednakosti, dok druga dimenzija diskriminacije proističe iz toga što su žene. Nedostatak njihove zastupljenosti i nezainteresovanost medija za njihove probleme i perspektivu, pojačava diskriminaciju tih marginalizovanih grupa kojima je javni prostor gotovo nedostupan. Zato je važno učiniti medijske sadržaje što inkluzivnijim za ranjive grupe.

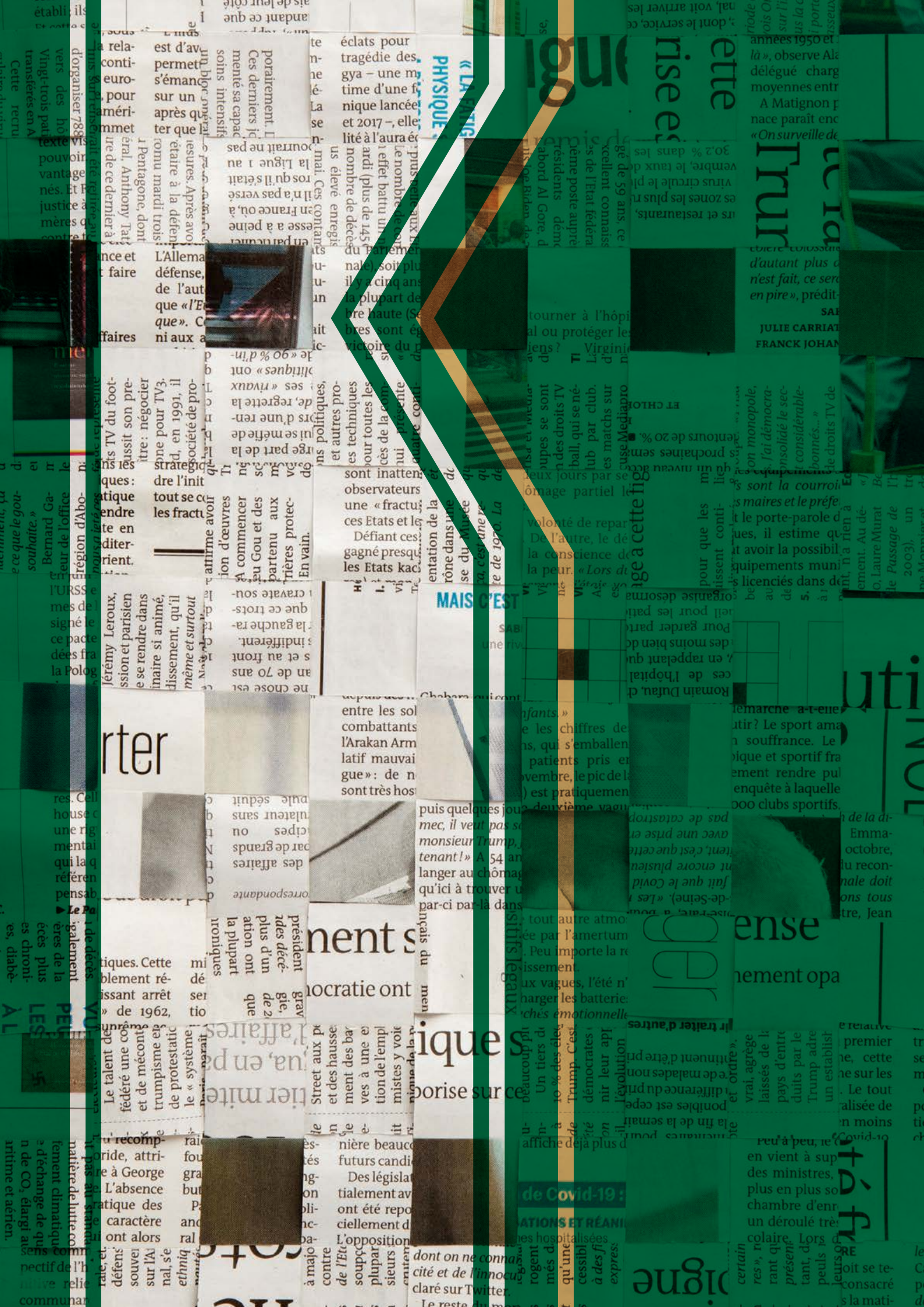
Smjernice:

1. Važno je da predstavite različitosti

Ne suočavaju se sve žene sa istim nejednakostima niti svi muškarci imaju iste privilegije. Postizanje rodne ravnopravnosti zahteva razumijevanje i uključivanje različitih potreba i iskustava žena koji pripadaju različitim grupama.

Vodite računa da izvori u pričama budu iz različitih društvenih grupa (etnička i vjerska pripadnost, invaliditet, pol, godine, seksualna orijentacija, socio-ekonomsko porijeklo itd.) koje imaju svoje specifične interese i potrebe a čiji su nedostaci i isključenost uslovljeni pripadnošću marginalizovanoj grupi. Važno je znati da svaka vrsta isključenosti i diskriminacije ima rodnu dimenziju, što žene koje je trpe, dovodi u višestruko nepovoljnu situaciju. *Romkinja ili žena sa invaliditetom trpjeće dvostruku ili čak trostruku diskriminaciju ne samo zato što pripada ranjivoj grupi, nego i zato što je žena i što možda živi u siromaštvu.*

PHYSIQUE

« LA PARTIE LA PLUS DANGÉREUSE »

Le nombre de décès a augmenté de 145 à 2017 - elle a été battue par un nombre de décès élevé enregistré en 1917.

MAIS C'EST

une fracture de la conscience de la peur. « Lors du séisme de 1970, la volonté de réparation dans une région de la capitale était de 100% ».

PRÉSIDENT

président des États-Unis, Donald Trump, a déclaré qu'il était prêt à se retirer de la présidence si cela était nécessaire.

de Covid-19:

les hôpitaux sont saturés et les décès continuent d'augmenter.

« LA PARTIE LA PLUS DANGÉREUSE »

Le nombre de décès a augmenté de 145 à 2017 - elle a été battue par un nombre de décès élevé enregistré en 1917.

Le nombre de décès a augmenté de 145 à 2017 - elle a été battue par un nombre de décès élevé enregistré en 1917.

MAIS C'EST

une fracture de la conscience de la peur. « Lors du séisme de 1970, la volonté de réparation dans une région de la capitale était de 100% ».

PRÉSIDENT

président des États-Unis, Donald Trump, a déclaré qu'il était prêt à se retirer de la présidence si cela était nécessaire.

de Covid-19:

les hôpitaux sont saturés et les décès continuent d'augmenter.

PHYSIQUE

Le nombre de décès a augmenté de 145 à 2017 - elle a été battue par un nombre de décès élevé enregistré en 1917.

Le nombre de décès a augmenté de 145 à 2017 - elle a été battue par un nombre de décès élevé enregistré en 1917.

MAIS C'EST

une fracture de la conscience de la peur. « Lors du séisme de 1970, la volonté de réparation dans une région de la capitale était de 100% ».

PRÉSIDENT

président des États-Unis, Donald Trump, a déclaré qu'il était prêt à se retirer de la présidence si cela était nécessaire.

de Covid-19:

les hôpitaux sont saturés et les décès continuent d'augmenter.

PHYSIQUE

Le nombre de décès a augmenté de 145 à 2017 - elle a été battue par un nombre de décès élevé enregistré en 1917.

Le nombre de décès a augmenté de 145 à 2017 - elle a été battue par un nombre de décès élevé enregistré en 1917.

MAIS C'EST

une fracture de la conscience de la peur. « Lors du séisme de 1970, la volonté de réparation dans une région de la capitale était de 100% ».

PRÉSIDENT

président des États-Unis, Donald Trump, a déclaré qu'il était prêt à se retirer de la présidence si cela était nécessaire.

de Covid-19:

les hôpitaux sont saturés et les décès continuent d'augmenter.

